

ნაფ-ფასიანი გამოცემა

ს ა რ კ ე
გურულთა ცხოვრებისა

ანუ

გურულთა დახასიათება-ჩვეულებანი მოკლე ნაწყვე-
ტებით.

შესწიეს კონსტანტინე გვარამაძისა.

თ ბ ი ლ ი ს ი.

სტამბა ექვ. უვ. ნელაძისა, რუსის ბაზარი, საეკკ. სახლი.

1902.

ნაფ-ფასიანი გამოცემა

11 10/16

ჟურნალ „მოგზაურადამ“ გადმობეჭდილი.

ს ა რ კ ე

გურულთა ცხოვრებისა

ანუ

გურულთა დახასიათება-ჩვეულებანი მოკლე ნაწყვე-
ტებით.

36421

მესხის კონსტანტინე გვარამაძისა.

ისეილება „მოგზაურის“ რედაქციაში (Межевая ул., № 72).
წიგნებით მოფასტრეებს დაეთმება 20%.

თბილისი.

სტამბა ექვ. ჯ. ხელაძისა, რუსის ბაზარი, საეკკ. სახლი.
1902.

Дозволеною цензур. Тифлисъ 3 Ноября. 1902 года.

ს ა რ კ ე

გურულთა სხოპრეზისა

ანუ

გურულთა დახასიათება-ჩვეულებანი მოკლე ნაწყვეტებით.

შეუძლებელია, რომ გურულმა შვილი სწავლაში არ გამოზარდოს და მასთანავე ცრუ-რწმენაც არ აესრულებინოს და მორწმუნეც არ იყოს.

გურულმა მანდილოსანმა ასჯერაც რომ დაიბანოს პირი და ზედ ათასი კოკა წყალი მიილიოს, არ იტყვის „პირი დავიბანეო“; ამას მხოლოდ მაშინ იტყვის, როდესაც თან ფერუმარილსაც წაიცხებს პირისახეზედ.

მეზობლის გაკეთება (გამდიდრება) გურულს თავში ელდასა სცემს, ისე ეწყინება; მისი დაცემა და გაუბედურება კი გაახალისებს ათასი მანეთის საჩუქარსავით.

გურული მტრის საწყენათ თავის სარჩო-საბადებელს გადასდებს; ამით დაჩნეული ზარალის გასაქარვებლად კი მხოლოდ ამას იტყვის: „აფერია!.. მეც... მარა მასაცაო“.

ძველათ ქართველები საზოგადოთ თავის ქალიშვილებს მზვითევში ვეფხის-ტყაოსანსაც თან ატანდნენ, ეს ჩვეულებათა ჰქონდათ; გურულები კი, დღეს ისე არ გაათხოვებენ ქალს,

რო მზითებში ექვსი ვენის სკამი კარგი კამოდითურა თან არ გაატანონ, ეს მოდათაა ახლა; ამ ბოლოს დროს სამოვარიც თან დაამატეს, რაიცა, მგონია, ჩაქვის ჩაის პლანტაციების გაუმჯობესობამ გამოიწვია მათში. მოყვარემ თუ მიუკლო უკანასკნელი, ქალის წამყვანი შეუთვლის: თუ „საომარსაც“ არ მიგზავნი, შემომითვალე, ვარს ვჩივი ყოლიფერზედ, აღარ მიმყავს ქალიო.

გურული ქალის და ქალი კი კაცის იმ ზომს ტრფიალია (არშიყია), რო ყოვლიფერზედ მალლა ამას აყენებენ, მარა მასთანავე არც ის ავიწყდებათ, რო სწავლა პირველია ამ დროში და მას სჭირია უპირველესი აშიყოზა.

გურულს ლუკმა მჰადიც რომ არა ჰქონდეს, ის მათხოვრობას მაინც არ იკადრებს, თუნდაც ცოლშვილიც სიმშინლით ეხოცებოდეს; ამის გაბედვას ქურდობას უფრო ამჯობინებს (უკანასკნელ გასაჭირში).

გურული ხშირად კაცის მოკვლას ბოლოკათაც არ აგდებს; — „ერთ დღეს დაბადებული, ერთ დღეს უნდა მოკვდესო და სირცხვილს სიკვდილი ბევრად სჯობიანო“, — იძახის იგი. ამისათვისაცაა, რომ გურული ფირალი (ყჩაღი) თუ დამარცხდა მადევართაგან, ხშირად თავს აკლავს მათ, რადგანაც იგი სირცხვილყოფს ცოცხლად დაჭერინებას (დანებებას).

მტრობის გადაუხდელობას გურული, დიდი იქმნება თუ პატარა, საფლავში არ ჩაიტანს; იგი ცდილობს, რაც შეიძლება ჩქარა აწყინოს მტერს, რომ დაიმშვიდოს მტრობისაგან აშლილი წერვები, ე. ი. სისხლი სისხლით მოსისხლოს და ჯოხით დასირცხვა ჯოხითვე დაასირცხვოს ზედ ნადებით, რასაკვირველია; ამიტომ ბევრათ სჯობიან სხვაგან ათასი კაცს გადაკიდება, ვიდრე აქ ერთი გურულისა.

გურულს სული ცხვირში აქვს და სისხლი თავში; როცა განრისხებულა, იმ წამს არავითარ ავობას არ ზოგავს იგი, თუნდაც თავის ოჯახში იყვეს მშობელ-და-მამა-ცოლ-შვილთა შორის; დარტყმა, მოკვლა და მასთან უსიამოვნება აუცილებელია (დიდი იყოს თუ პატარა—ეს სულ ერთია); ამისათვის ერთმანეთს უფრთხილდებიან და ცხოვრობენ მშვიდად.

გურულს ათასი მანეთის ზარალი ბევრათ ურჩევნია, ვიდრე სტუმრის პატივის-უცემლობა და მითი თავის მოჯაყვა (სირცხვილი).

გურული, რაც უნდა დიდი სიღარიბე აწუხებდეს, აღდგომა-კალანდას (ახალ-წელიწადს) თავის ცოლ-შვილით მაინც ახალ რანსაცმელით მოირთობა და ეკლესიაზე ისთე გავა, არცდღეობისა-და-გვარ ჩვეულებრივ მომზადებულ საქმელ-სასმელს მიიკლებს და არც გამოწყდება მეზობლებში, სულ რომ ივალ-ივახშოს, და ამ გვარად საუფლო დღესასწაულებს არ უღალატებს იგი შესაფერი მიგებებით არასოდეს.

გურული (კაცი იქნება თუ ქალი) თავს გადააყოლებს თავის პატივის-მცემელსა. იგი ყოველთვის მზათაა სამაგიეროთ ერთი ათად გადაუხადოს თავის მასიამოვნებელსა მითი, რითაც მას უსიამოვნებია; ამ გვარათ გურული სხვისს პატივისცემას არ შეიშრობს არას დროს.

უცხო სტუმართან თათრის ქალსავით იმალება ახალგაზდა გურული ქალი საშინაო ტანსაცმელში; როცა საგარმელო ტანსაცმელშია იგი მოკვანწული, მაშინ კი თამამად დობეზედ შეიმალლებს (გამოიაშკარებს) თავს ხალხში.

გურულს თავის ნაკლულევანებას ნუ გაუმხელ პირში და ნურც დაუმალოვ იმის სანაქებო თვისებასა, რითაც იგი ამა-

ყოფს, თვარა წინააღმდეგ შემთხვევაში დაგემდურებათ, იმ ზომს ეწყინება, რომ შეიძლება მტრობაც გაგიწიოსთ.

გურულს სირცხვილის ქამა სიკვდილსავით ემძიმება — თავმოყვარეობა იმდენად განუსაზღვრელი აქვს მას; ემიტომ პატარა გურულიც სირცხვილეულობს უსწავლელობას; როცა იგი სასწავლებელშია და მისი ამხანაგები სწავლობენ, ესეც სცდილობს, რომ არ ჩამორჩეს და უკეთაც ისწავლოს მათზე, რითაც თავს ისახელებს.

გურული სასიკვდილოთ მიმდგარს თავის ავთმყოფს იმდენათ წამლით ვერ მოუოხებს შეწუხებასა, რავდენათაც ჩეგურზედ ნელ-ტკბილის კვრითა და ზედ წყნარის ლილინით გაახალისებს მისუსტებულს მომაკვდავსა.

ბევრს გურულს თავ-მოყვარეობა იმ ზომს აამპარტავნებს, რომ ხშირათ სიბრიყვეთ ექცევათ ეს სენი, რომლით დიდათ ზარალობს კიდევ, მაგ., მიაქვს გურულს თავისი ნამუშავარ-ნაწარმოები ოზურგეთში გასასყიდად, რასაკვირველია, გასაქირში, თვარა, რომ არ უჭირდეს, სრულიათაც არ იკადრებს ამას. ხშირად მალულად მიაქვს გასასყიდი, სიმინდი იქნება, ქათამი, კვერცხი თუ რაც... მალულათ იმიტომ, რომ სირცხვილეულობს ამის გაყიდვას. მის და ბედად თუ გზაშივე შეხვდა მუშტარი ქალაქში მისვლამდის, ბარე ორი ჰერანგის დასასველებელს სირცხვილისაგან მოსადგომს ოჯლს ასცილდება, თუ არა და ისევ იმ სირცხვილის ოთფლის ლუკმა ხდება, რომელიც მას მოადგება საპარასკეოში მუშტრის წინ. სიჩქარეში ხშირად იაფად ჰყიდის, რადგანც სირცხვილობს ნაცნობმა ვინმემ არ შეასწროს თვალი (რო იგი ქათამს და კვერცხს ჰყიდის). ცოტას რამის გაყიდვას იგი დანაშაულსავით სთვლის. ხშირათვე გესმისთ ამ ნაირ გამყიდველთაგან, რომ ჩემი არაა, მეზობელმა გამატანაოდა ვერ მოვუკლებ ფასსო, ასთე დამი-

მოწმესო, ვითომ, ამით იათად არ ჰყიდის და დიდს დანაშაულობასაც იქაფრებენ—მართლებიან მუშტრის წინაშე, რო მართლაც მეზობლისაა, თვარა იგი პატროსანი კაცია და რავა იკადრებს ამისთანაების გაყიდვასა... ხედავთ კიდევ ურმით შეშას, რომელიც უპატრონოთ დგას ქუჩაზედ და გამყიდველი კი შორი-ახლოს იკუნცხება; თუ ნაცნობი მივიდა შეშასთან სავაჭროთ არ გამოჩნდება მეურმე, უცნობთან კი ფეხის თრევით მიუახლოვდება ურემს და ისთე ევაჭრება, მარა, რასაკვირველია, ვერც ამას გაჰყიდის ღირებულფასში, რადგანც აქა-იქ გვერდულებ იცქირება— ნაცნობმა არ მიუხსწროს და არ გაიგოს მისი დანაშაულება, რომ იგი ურემთან დგას და შეშას ჰყიდის. შეიძლება ვაჭრობა და სირცხვილი?!

გურული სიტყვა-მოსწრობილია ყოვლიფერში, კადნიერი და თამამი.

1) — «გააგდეთ კარშიო», — დაუძახა მოსამართლემ, როცა ნაცვლათ ორი სიტყვისა, გურულმა მთელი ისტორია დაუწყო მოსამართლესა; მარა მან შემდეგი პასუხით დაასწრო მოსამართლესა: «გამაგდონ, რავა, კუნტი კი არა ვარ, ჩემით ვერ ვავალ თუ!».

2) სკოლის ბოვშესა ჰკითხეს: «ძველი მასწავლებელი ჯობდა, თუ ახალი სჯობიანო?»

— «ახალი სჯობიანო», — მიუგო ყმაწვილმა.

— «რატომ?» — იმიტომ, რომ დღეს იგი გვასწავლისო — მიუგო შვიდი წლის ბავშვმა.

3) გასათხოვარს ჰკითხეს: «ქმარს თუ წაჰყვებიო?» — «რეიზა არა თუ კი მემსახურებო!»

— «რითი უნდა გემსახუროს?»

— «მითი, რომ კაი-კაის მიყიდის და ჩამაცმოვს, მე რომ მინდა სულ მთლა იმფერ კაბ-კაბებს, ტუფლებს, კალოშებს, ცახოცს, ჩემი ბატონი ხარ, და ცივ ჭადსაც კი მაქმევსო», — მიუგო ცოცხლათ 17 წლის ყმაწვილმა ქალმა.

გურულს თავი ყველას ურჩევნია, შემდეგ კი თავისი ცოლ-შვილი მიაჩნია. ამისათვისაც თქმულა აქ: «დედაც მიყვარს, მამაც მიყვარს, თავი ყველას უკეთესათ» ან:

„ჯერ თავო და თავოო,
მერე ცოლო და შვილოო“.

სხვაგან კი ასეთ არ სჯიან:

„დედაც მიყვარს, მამაც მიყვარს,
თავი ყველას მირჩევნია,
მაგრამ ერთი უცხო შვილი
მთელ ქვეყანას მირჩევნია“.

სადაც წახვიდე იქოური ქუდი დაიხურეო, — ტყვილად არ უთქვამს ეს ხალხს, თუ გურულის ზნე-ხასიასი არ იცის უცხო კაცმა, თავს ვერ გაიტანს გურიაში, რადგანც არ იცის რა ეწყინება და რა იამება გურულს; თვითონ კი უნდა ფრთხილოდ ბდეს, საწყენი არ შეახოს ვინმეს, რომ იმ საწყენით კუჭი არ მოუყვანოს, რომელსაც ცუდი შედეგი ექმნება (ეს უკვე წინწინვე მოვიხსენეთ). ამიტომაცაა, რომ გურიაში მარტოდ გურული სცხოვრობს და სხვა ხალხს კი (მაგ., სომეხს, ურიას და სხ.) მოკლებულია. აქედგან უნდა ვიგულისხმოთ, რომ გურული სხვა ხალხს ვერ იცდის (ვერ გაიტანს).

გურული ქალები აშლაში ხშირად წასძახავენ ერთმანეთს (თუ შეწამებულია) თავიანთ დანაშაულობასა, მარა თავს მაშინვე იმართლებენ და გაუსწორებენ სიტყვას: «მისთანა რა მიქნია, დედა-კაცო, რა სხვას არ ექმნას, რაღაის შემრცხვებაო».

არა-გურულს სამი წლის გამოცდილებაც კი ვერას უშველის-რა თავისი კარგი ნაცნობის გურულის ავ-კარგიანობის გასაცნობათა; ხოლო გურულსა სამი ნახვაც დაარწმუნებსა-

ცნობის არა-გურულის ხასიათსა, ავია თუ კარგია; ამას მალე გაუგებს იგი; ხოლო თავის ხასიათსა კი აღვიღათ არ ამცნებს სხვასა ხრიკით მოხრიკულ-მოხერხებული გურული.

თუ გსურთ მიგიჩინოსთ გურულმა ქალმა, საკმარისია შემდეგით მიეფეროთ: ოჰ, რა ლამაზი ბრძანდებით... ჯერ კიდევ რეგვენი (ახალგაზდა) ბრძანდებით). (მის წლოვანებას რო შეატყობთ, ათი-თუთხმეტი წელიწადი დაუკელით, ამდენის იქმნებით და შეტის კი არათქო.) «ჯერ კიდევ ბაღანაი ქალი ბრძანდებით... მომწონხართქო, საშინელება ბიჭები გყავთ, მეტად სამარგალიტო ვინმე» (სამაგალითო) და მისთანობა.

გურულს მარხვის ქამა უფრო ეძნელება, ვიდრე კაცის მოკვლა.

გურიაში კეთილ-შობილი და გლეხი ერთნაირად ცხოვრობს, ამიტომ ვერ გააჩნევთ, ვან რომელია; ამას გაიგებთ მხოლოდ მაშინ, როდესაც გლეხი იწვევს მემამულე თავადი-შვილს და ეუბნება: «მიიღეთ თქვენი საყანულიო» (ღალა).

გურული ყოვლისფერში პირადია და არ უყვარს დაფარული და დახეწრული, სულ ნათელი და ცხადი ურჩევნია მას. ამისათვის აქ სიყვერულიც ნაღდია და არა დაფარული. გიყვარს ვინმე, მიყვარხარო, — უნდა გაუტყდეთ და იგიც მასვე გაიძახის — მიყვარხარ და მიმაჩნიხარო.

გურული ფიცხია, მარჯ ნათქვამზედ კი მტკიცია, ავს იტყვის თუ კარგს საზოგადოებაში, კიდევ აასრულებს, საჯაროთ სირცხვილს არა სჭამს. ამისთვის ღნდევით ასეთს ნათქვამზედ.

ყველა პროვინციების საგუბერნიო ქალაქებში აქვთ: ბანკები, სააქციონერო ამხანაგობები, ფაბრიკები, პროვიმნაზია, კერძო სასწავლებლის სიმრავლე, ჰყავთ სამუდამო სცენის მოყვარეთა დასები და მისთანაობა. გურულის პროვინციას კი ყველა ეს თავის პაწაწა ქ. ოზურგეთში აქვს, სადაც ოთხი ათას მცხოვრებელს არ აღემატება; კომერცი-ეკონომია, სწავლა-განათლება და ხალხის საკეთილ-დღეომოდრობა სუფევს, ეს იქ, იმ პროვინციაში, სადაც ოთხმოც სასოფლო-სამრევლო სკოლებს (რომელთა შორის ოცდაათზე მეტი ორ-კლასიანია), ოცამდი სამკითხველოს, 4—5 ამხანაგობას, სამ-ოთხ აფთიაქს, ათს სასოფლო ბანკს და სხვ. აღემატება საქართველოს ამ პატარა კუთხეში, სადაც ოთხმოც-ათას მცხოვრებს არ აღემატება და კიდევ სხვაცა, ბევრი საუკეთესო დაწესებულება, რომელიც სხვაგან საქართველოს კუთხეებში ჯერაც კიდევ მოგონებულიც არაა.

გურული ყველა მჭერ-მეტყველია და თავის საქმეებს ბევრი თვითონვე იკავს სასამართლოში. ამიტოვაც ნაფიც ვეჭილებს გურიაში აფერი მნიშვნელობა არა აქვსთ; ან რატომ ექმნებათ მათ მნიშვნელობა, როცა უმათოთაც კარგათ აგზავნიან საჩივრებსა თვით უუმაღლესს მართებლობასთან, რაცა ნათლად გვიმტკიცებს სამინისტროს ძველი არხივები, რომელიც თურმე სულ სავსე ყოფილა აქაურელების დაბეზღებით.

გურული ხალხი ქართველ ყველა ტომზე მაღლა სდგას თავისი სიკოჩაღით: იგი ბევრად ცოცხალია მათზედ, არის მცქვიტი, მხნე, მარდი, მოხერხებული, ზრდილი და თავ-მოყვარე; არის ეგრეთვე მჭერ-მეტყველი, ჰკუა-მახვილი, სიტყვა მოსწრებულ-მოწონებული და შესახედათაც ლამაზი. მისდევს სწავლა-განათლებას. როგორც კარგის, ისთე ავის თვისების მიმდევარიც არის, მარა ყველა ეს, წარმოძღვარი მისი მხნე-

მარდობით (ყოჩაღობით) და არა სიძაბუნით, როგორც, მაგალითად, ქართლელს შესისხლ-ხორცებული აქვს ეს. გურული ღოძრავია, გამქანვარე, როგორც მჩქეფარე წყალი. ამისათვის ცხოვრება გურიაში უფრო ცოცხალია, ვიდრე სხვაგან საქართველოში. ამ სიცოცხლით აიხსნება, რომ გურიაში ასეა სწავლა-განათლება მოფენილი. აქ ნახავთ ბევრს ნასწავლს და სწავლის მადევარს. აქ გახსნილია ბევრი სკოლები, როგორც ერთ-კლასიანი, ისე ორ-კლასიანი, სამკითხველოები, სოფლის ბანკები, საკომერციო ამხანაგობები, ქარხნები ადგილობრივ ნაწარმოების დასამუშავებლათ. იმართება ხშირათ აქ წარმოდგენები და სხვა გასართობი საღამოები, მართავენ მეჯლისებს და მისთანა საზოგადო კრებებს სხვა და სხვა საჭირო დაწესებულებათა დასაარსებლად, სადაც დედანიც კი იღებენ მონაწილეობას სჯა-კამათში. რასაკვირველია, ყველა ეს თავიანთ ცხოვრების გასაუმჯობესებლად ხდება; გავრცელებულია აგრეთვე მოდებზედ ჭრა-კერვა, როგორც პარიზის, ისე ნაციონალურ გემოვნებაზე; გემოზედვე იციან სმა-ჭამა, წვეულობა, სტუმარ-მამიძლობა და სხვა. ერთი სიტყვით, აქ ეტყობა ხალხს ცხოვრება ევროპიულ ჰანგზედ. „შენ ბატონი ხარ“, „მე თავადიშვილი“, „იგი ყაზახი“, აქ არ სუფევს, რადგანაც გაერთებულია ცხოვრება.

გურული დიდი თავ-მომწონეთაა, როდესაც თავისი ლამაზი ქალი (ცოლი) გვერდით ახლავს ჯარში. თავის მეტი აღარ ჰგონია მას, თუ სულს სხვაც კი ითქვამს იქ იმოდენა აუარებელ ხალხში.

სანაქებოა გურიაში, თუ უზომო ხარჯი მოახდინა მაინძელმა ტირილ-ქორწილში, ისეთი, რო წვეულნი სულ იმას იძახდნენ ყველგან: «ავაშენე მისი ოჯახი, ყოფერი ბროვეული ჰქონდა, კაძახიც იგი მითხარი, რო მისთანაპურ-ღვინო ეცოდინებაო», ამ სიტყვებით, რო გაისტუმრებს კმაყოფილს სტუ-

მრებს, მაინძელი მეტის სიამოვნებისაგან აღარ ეტევა ტანში და ჰქრთის აღმა.

ამისათვის მიღებულია საზოგადოთ, რომ ყველა ცდილობს, რაც შეიძლება კარგი პატივი სცეს სტუმრებს და ასეცდეს უპურღვინობას, რითაც ერთს ათად მოუმატებენ და საქვეყნოთ გალანძღვენ წვეულნი: «ღვიფსო მისი ოჯახი, არა ჰქონია-რა კაძახს მომზადებული და რაღაიზა გვიპატიუებდა... დედო ქვესკნელში უნდა იყვეს მაგისტანა ბინძური კაძახი, არამცდა ზეზე არ დაიარებოდესო»... ამისთანა უწმაწური სიტყვებით გამოლანძღავენ მადლობის მაგიერ მაინძელს, ამისათვისაა მიღებული გურიაში კარგი მაინძლობა და საუკეთესო პურ-ღვინო.

გურული მანდილოსანი ზარმაცია ოჯახში, იგი როცა მოითავებს საშინაო საქმეებს (სადილ-ვახშმის გაკეთებას, დაწმენდა-დასუფთაებას და ქათამ-ლორის დაპურებას, მაშინ იგი ხელ-პირ დაბანილი (რასაკვირველია, ფერ-უმარლით შეტატული) წამოჯდება პარმალზე (ბალკონზე) და გამვლელ-გამომვლელს შარაზე უცქერის დროს გასატარებლად, ან არა და მეზობლობაში ქორების არხივს ჩხრიკავს და მითერთობა, როცა სხვაგან ქართველი ქალები ამისთანა დროს წინდა-პაჭიქს მაინცა ქსოვენ თუ სხვა საქმე აღარ დაუჯდათ და ასე უქმათ კი არა დროს არ დაკარგვენ დროსა.

საშინლად სძულთ ლამაზი ქალი მეზობელ ქალებსა, როდესაც მას (ლამაზს) ბევრი ტრფიალი ესევა გარშემო და უფრო კი უყვართ ულამაზო და მახინჯი, რასაკვირველია, რომელთაც სრულიათ არავინ ეტრფისთ.

სკოლიდგან შინ მოსულმა შვიდი წლის ბავშვმა დაიქა-
დნა: «მასწავლებელს ტუკით დაუხვდები შარაზეო!».

— «რაიზა, ბიჭო», — ჰკითხეს უფროსებმა.

— «რეიზა და მთლა თმაი ამაქიჩა თავზეო და სირცხვი-
ლი მაჭამა ბაღნებშიო».

36421

39

8 379